

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Συγγραφέας: Κ. Καρατσώλης

1. Εισαγωγή

Η Ελλάδα, λόγω της μακράς και πλούσιας ιστορίας της, αποτελεί μία από τις χώρες που διαθέτουν πλούσια πολιτιστική και ειδικότερα αρχιτεκτονική κληρονομιά. Το πολιτιστικά μνημεία που βρίσκονται σχεδόν σε κάθε πόλη της, καθώς και το πλήθος των ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος κτιρίων που συνόδευσαν κάθε σελίδα της ιστορίας της, αποτέλεσαν και αποτελούν χαρακτηριστικές εικόνες της χώρας και αναγνωρίζονται διεθνώς ως επιτεύγματα ιδιαίτερης ιστορικής αλλά και καλλιτεχνικής αξίας. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στην χώρα μας υπάρχει πληθώρα πολιτιστικών αγαθών διαφορετικής ιστορικής προέλευσης, που ανάγονται δηλαδή σε διαφορετικές χρονικές περιόδους και εκτείνονται από την κλασσική αρχαιότητα μέχρι τους νεωτέρους χρόνους, επιβεβαιώνοντας την πλούσια ιστορία αυτής και καθιστώντας κατά συνέπεια επιτακτική την προστασία όλων των εν λόγω μνημείων, τα οποία αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής μας ταυτότητας.

Παράλληλα, η χώρα μας, όπως κάθε σύγχρονη και αναπτυγμένη χώρα, βρίσκεται ήδη σε μία τροχιά σχεδιασμού και υλοποίησης μεγάλων έργων, στρατηγικών επενδύσεων και υποδομών που ήδη αναπτύσσονται στα μεγάλα και μεσαία αστικά κέντρα και οι οποίες θα μπορούσαν ενδεχομένως, να επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις στα πολιτιστικά μνημεία που απαντώνται στις εν λόγω περιοχές.

Θα μπορούσε, λοιπόν, να ισχυρισθεί κανείς ότι η «λύση» για την προστασία και την διατήρηση των μνημείων μας αναλλοίωτων είναι η ματαίωση της υλοποίησης των σύγχρονων υποδομών, έστω και αν αυτό θα ισοδυναμούσε με τη θέση φραγμών στην ανάπτυξη και στην εξέλιξη; Μήπως κάτι τέτοιο θα εξασφάλιζε μεν τη μέγιστη δυνατή προστασία των πολιτιστικών μνημείων, αλλά θα τοποθετούσε την χώρα μας σε μία θέση δυσχερή, καθιστώντας αυτή ανίκανη να παρακολουθήσει τις διεθνείς εξελίξεις και να συμπορευθεί με τις λοιπές ευρωπαϊκές χώρες; Μήπως όμως τελικά η προάσπιση της ιστορίας και η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί επιτυχώς να συμβαδίσει με την ανάπτυξη, η οποία αποτελεί και πρέπει να αποτελεί ζητούμενο κάθε χώρας που επιθυμεί να καταστεί ανταγωνιστική;

Στο πλαίσιο αυτό του συγκερασμού των ως άνω δύο βασικών κατευθύνσεων, ήτοι της διαφύλαξης της ιστορίας μας και των μνημείων μας και της ανάπτυξης της χώρας σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, μέσω της εκπόνησης νέων έργων, ως πρόσφορη προσέγγιση διαφαίνεται η θεσμοθέτηση της κατάλληλης νομοθεσίας, των διατάξεων

δηλαδή που θα είναι σε θέση να επιφέρουν μία ισορροπία στην επίτευξη των δύο αυτών παράλληλων στόχων, καθώς και η συνεργασία προς τούτο όλων των αρμοδίων Αρχών(κρατικών υπηρεσιών, τοπικής αυτοδιοίκησης, δικαστηρίων κ.λπ.).

Επισημαίνεται δε ότι η ενσωμάτωση και η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ένα πλαίσιο ισορροπίας, στις επενδύσεις του σήμερα, μπορούν να αποδώσουν και τους αναγκαίους πόρους από τα ιδιωτικά κεφάλαια για την πραγματική ανάδειξη και διαφύλαξη των στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τις τελευταίες δεκαετίες η Ελληνική Πολιτεία έχει επιδοθεί σε μία προσπάθεια για την θέσπιση διατάξεων με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, επιδεικνύοντας ολοένα και αυξανόμενο ενδιαφέρον, με ορόσημο , κατά την άποψή του γράφοντος, την κύρωση, με το Ν. 2039/1992 (ΦΕΚ Α΄ 61), της από 3 Οκτωβρίου 1985 Σύμβασης της Γρανάδα που αφορά στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης.

Στόχος της παρούσας μελέτης είναι να καταδείξει την εξέλιξη και την αποτελεσματικότητα της εν λόγω νομοθεσίας, τόσο αυτοτελώς στην προστασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όσο και υπό το πρίσμα των νέων έργων ανάπτυξης που συντελούνται στην χώρα μας.

2. Θέμα

Η έννοια της προστασίας της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς δεν χρήζει αποκλειστικά και μόνο στενής ερμηνείας με κεντρική νοηματοδότηση στη διαδικασία προστασίας των πολιτιστικών αγαθών από τη φυσική φθορά που επιφέρει η έκθεση τους και στη διατήρηση αυτών στο πέρασμα του χρόνου. Επιχειρώντας μια πιο ευρεία ερμηνεία της έννοιας της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, θα πρέπει να ενσωματωθεί σε αυτή και η έννοια της ένταξης των αρχιτεκτονικών μνημείων και κτιρίων στο σχεδιασμό και την ανάπτυξη νέων κτιριακών εγκαταστάσεων και υποδομών, ερμηνεία που άλλωστε αρμόζει στην εποχή μας, η οποία χαρακτηρίζεται από την διαρκώς αυξανόμενη οικιστική και πολεοδομική ανάπτυξη των πόλεων .

Και τούτο καθώς σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας υπήρχε η αναγκαιότητα διατήρησης του αξιόλογου παρελθόντος κατά την εξέλιξη των πραγμάτων. Ωστόσο, η ιστορία ενός τόπου δεν μένει στάσιμη και κάθε εποχή ΟΦΕΙΛΕΙ να αφήνει το αποτύπωμά της. Δηλαδή όχι μόνο το «νέο» να σέβεται το «παλιό» αλλά και αντίστροφα. Οι πόλεις ειδικά, είναι ζωντανοί – εξελισσόμενοι οργανισμοί, δεν είναι μουσεία όπου το προστατευόμενο αντικείμενο αποτελεί απλά έκθεμα.

Υπό αυτό το πρίσμα λοιπόν, θεωρείται σκόπιμο να εξετασθεί και η έννοια της

προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως αυτή διατυπώνεται και αποτυπώνεται στην εθνική και διεθνή νομοθεσία, αλλά και στην αντίστοιχη νομολογία εθνικών και διεθνών Δικαστηρίων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το εξεταζόμενο ζήτημα αποτέλεσε και αποτελεί πηγή αντιπαράθεσης μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων φορέων και έχει οδηγήσει, όπως θα αναλυθεί περαιτέρω, ακόμα και στην έκδοση δικαστικών αποφάσεων, με τις οποίες ερμηνεύονται σε όμοιες περιπτώσεις διαφορετικά τα πραγματικά περιστατικά σε συνδυασμό με τις υφιστάμενες νομοθετικές διατάξεις (βλ. παρ. 7.4 και 7.5 αποφάσεις 2338/2009, 2339/2009 ΣτΕ, ανέγερση Νέου Μουσείου Ακρόπολης - διατήρησης παρακειμένων «διατηρητέων» κτιρίων). Ο λόγος που δημιουργείται αυτή η «σύγκρουση» ερείδεται στη στάθμιση διαφορετικών έννομων αγαθών κάθε φορά ή ειδικότερα στη στάθμιση υπό διαφορετική σκοπιά των ίδιων έννομων αγαθών.

Ειδικότερα, η αντιπαράθεση δημιουργείται μεταξύ: α. αφενός μεν της διατήρησης «αυτούσιου» στο χώρο, όπου βρίσκεται, του αρχιτεκτονικά ενδιαφέροντος κτιρίου ή μνημείου χωρίς να επηρεάζεται αυτό δομικά ή αισθητικά από τις αναπτυσσόμενες υποδομές του περιβάλλοντα χώρου, οι οποίες μπορεί να επηρεάσουν τον χαρακτήρα αυτού, β. αφετέρου δε, αλλά και σε συνέχεια της προηγούμενης σκέψης, της δυνατότητας υλοποίησης των προγραμματιζόμενων επενδύσεων, σε μια προσπάθεια ανάπτυξης εγκαταστάσεων και υποδομών στον περιβάλλοντα χώρο του μνημείου και αναβάθμισης της εκάστοτε περιοχής και της άρσης των σχετικών εμποδίων που υφίστανται εξαιτίας των τυχόν ελλείψεων ρύθμισης της διαχείρισης/ προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Οι προβληματισμοί που ανακύπτουν από τα όσα παρατίθενται ανωτέρω είναι πολλοί αλλά το βασικό ερώτημα - προβληματισμός τίθεται ως εξής: Με ποιούς τρόπους θα προστατευθεί η αρχιτεκτονική κληρονομιά χωρίς παράλληλα να θιγούν τα έργα ανάπτυξης ή με ποιό τρόπο θα θωρακιστούν οι νέες, επενδυτικού χαρακτήρα κτιριακές υποδομές χωρίς να επηρεαστούν αρνητικά τα προστατευόμενα κτίρια και μνημεία της περιοχής;

Σε μια προσπάθεια ανάλυσης αυτών των ερωτημάτων παρατίθενται στη συνέχεια οι ορισμοί των βασικών εννοιών, ελληνικά και διεθνή νομοθετήματα που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς καθώς επίσης και η σχετική νομολογία. Ακολούθως επιχειρείται μια θεώρηση όλων των ανωτέρω υπό το πρίσμα της εκσυγχρόνισης της ελληνικής νομοθεσίας και της προσαρμογής αυτής στις σύγχρονες απαιτήσεις.

3. Βασικοί Ορισμοί

3.1 «Περιβάλλον» (φυσικό και ανθρωπογενές)

Ως «**περιβάλλον**» νοείται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες^[1].

3.2 «Πολιτιστική κληρονομιά»

Στον όρο «**πολιτιστική κληρονομιά**» περιλαμβάνονται μνημεία (δηλαδή αρχιτεκτονικά, γλυπτικά και ζωγραφικά έργα, κατασκευές που έχουν αρχαιολογικό χαρακτήρα καθώς και επιγραφές, σπήλαια και άλλα) οικοδομικά συγκροτήματα καθώς και χωρικά δημιουργήματα φτιαγμένα από τον άνθρωπο μόνο του ή και με τη συμβολή του φυσικού περιβάλλοντος. Στα κείμενα των Διεθνών Συμβάσεων και στη βιβλιογραφία συχνά ταυτίζεται ο όρος «πολιτιστική κληρονομιά» με τον όρο «πολιτιστικό αγαθό»^[2].

3.3 «Αρχιτεκτονική κληρονομιά»

Στον όρο «**αρχιτεκτονική κληρονομιά**» περιλαμβάνονται τα ακόλουθα ακίνητα αγαθά:

1. Τα μνημεία, 2. Τα αρχιτεκτονικά σύνολα και 3. Οι τόποι^[3]

3.4 «Μνημείο»

Ο όρος «**μνημείο**» περιλαμβάνει κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους^[4]. Σύμφωνα με άλλον ορισμό, ως «μνημεία» νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία^[5].

Κατά την προαναφερόμενη σύμβαση της Γρανάδας, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον νόμο 2039/1992, ως μνημείο ορίζεται κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους.

3.5 «Αρχιτεκτονικά Σύνολα»

Τα αρχιτεκτονικά σύνολα κατά την Σύμβαση της Γρανάδας ορίζονται ως ομοιογενή

σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά.

3.6 «Τοπίο»

Ως «**τοπίο**» νοείται η παρουσία φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων που συνεργούν στην κατασκευή (δημιουργία και αλλαγή) του τοπίου, προσδίδουν στο τοπίο ταυτόχρονα φυσική αλλά και πολιτισμική αξία και το καθιστούν μαρτυρία της αμφίδρομης και αέναης σχέσης επιρροής μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος^[6].

Κατά την σύμβαση της Γρανάδας, οι τόποι είναι σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, εν μέρει κτισμένα, τα οποία αποτελούν εκτάσεις τόσο χαρακτηριστικές και ομοιογενείς, ώστε να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και τα οποία είναι σημαντικά λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού και τεχνικού τους ενδιαφέροντος.

3.7 «Αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς» - «Αρχή της διατηρήσεως της πολιτιστικής κληρονομιάς»^{[7],[8]}

Η «**αρχή της πολιτιστικής κληρονομιάς**» σκοπεύει να διασώσει τα πιο σπουδαία ανθρωπογενή συστήματα, αρχιτεκτονικά σύνολα και τύπους. Στο επίπεδο του ανθρώπου η πολιτιστική εξέλιξη έχει μεγαλύτερη σημασία από την φυσική, αφού μέσω αυτής ο άνθρωπος επιτυγχάνει την προσαρμογή του στο φυσικό περιβάλλον.

Η «**αρχή της διατηρήσεως της πολιτιστικής κληρονομιάς**» αποβλέπει να εξασφαλίσει την σταθερότητα και ιστορική συνέχεια του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και μέσω αυτής, την πολιτιστική ταυτότητα των ανθρώπων που, αλλιώς, θα εκινδύνευε από τη συνεχή αλλαγή»^{[9],[10]}.

3.8 «Αρχή της ενσωμάτωσης της διατήρησης στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό»^[11]

Με τον όρο ενσωματωμένη διατήρηση νοείται η ενσωμάτωση του συνόλου της ακίνητης πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, μέσω του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού^[12].

4. Νομοθεσία

Η προστασία της αρχιτεκτονικής και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτέλεσε και αποτελεί αντικείμενο προστασίας μέσω πληθώρας νομοθετικών

διατάξεων, γεγονός που, όπως παρατίθεται κατωτέρω, δυσχεραίνει το έργο του εφαρμοστή του δικαίου. Κατ' αρχήν, επιχειρήθηκε διαρκής προσπάθεια για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε παγκόσμιο και πανευρωπαϊκό επίπεδο μέσω της υπογραφής Διεθνών Συμβάσεων κλπ. (βλ. 4.1). Στην ελληνική έννομη τάξη, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς κατοχυρώνεται με πανηγυρικό τρόπο ειδικότερα μέσω των διατάξεων του Συντάγματος και ιδιαίτερα του αρ. 24 αυτού αλλά και μέσω διάφορων νόμων (βλ. κατωτέρω υπό 4.2), ενώ γίνεται διαρκώς προσπάθεια για την θεσμοθέτηση μιας ενιαίας νομοθετικής ρύθμισης για το εν λόγω ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα.

4.1 Διεθνής και Ευρωπαϊκή Νομοθεσία

Όπως ήδη αναφέρθηκε, υφίσταται πληθώρα Διεθνών και Ευρωπαϊκών νομοθετημάτων που αφορούν στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ορισμένα από τα πιο σημαντικά και η κύρωση αυτών στην Ελλάδα, είναι τα εξής: **α.** η Διεθνής Σύμβαση της Χάγης (1954) «δια την προστασίαν των πολιτιστικών αγαθών εις περίπτωσιν ενόπλου συρράξεως», η οποία έχει κυρωθεί με το Ν. 1114/1981, **β.** η Διεθνής Σύμβαση των Παρισίων (1970) «αφορώσα εις τα ληφθησόμενα μέτρα δια την απαγόρευσιν και παρεμπόδισιν της παρανόμου εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβιβάσεως της κυριότητος των πολιτιστικών αγαθών», η οποία έχει κυρωθεί με το Ν. 1103/1980, **γ.** η Διεθνής Σύμβαση των Παρισίων (1972) «δια την προστασίαν Παγκοσμίου Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς», η οποία έχει κυρωθεί με το Ν. 1126/1981, **δ.** η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Λονδίνου (1969) «δια την προστασίαν της Αρχαιολογικής κληρονομιάς», η οποία έχει κυρωθεί με το Ν. 1127/1981, **ε.** Η Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975 - Αποδοχή Ευρωπαϊκού Χάρτη Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς) *στ. Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Γρανάδας (1985), η οποία έχει κυρωθεί με το Ν. 2039/1992 (βλ. αναλυτικά 4.2), ζ.* η Σύσταση της UNESCO 15/16-11-1989 και η Σύμβαση της Μάλτας για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (1992). Επίσης, αναφορά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ως μέρους τους ανθρωπογενούς περιβάλλοντος γίνεται και στο αρ. 191^[13] της *Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης* καθώς επίσης και στον Κανονισμό 3911/1992 (ΕΟΚ) σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών και την Οδηγία 93/7 ΕΟΚ σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος κράτους-μέλους, την *Οδηγία 85/337/ΕΟΚ σχετικά με την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημόσιων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον και την Οδηγία 97/11/ΕΟΚ (τροπ. 87/337/ΕΟΚ) και 2001/42/ΕΚ^[14] σχετικά με τη στρατηγική εκτίμηση των επιπτώσεων στο περιβάλλον σχεδίων και προγραμμάτων (Strategic Environmental Assesment-SEA)* (βλ. αναλυτικά παρ. 7).

Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Βαλέτας, η οποία κυρώθηκε με το ν. 3378/2005 «Κύρωση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)» (ΦΕΚ Α΄ 203/19.8.2005) και ισχύει από 11.1.2007,

επιφορτίζει τα συμβαλλόμενα κράτη, όχι μόνον με τη συντήρηση και τη διατήρηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς κατά προτίμηση στη θέση εύρεσης (άρθρο 4) και με την παροχή εξασφάλισης ότι το άνοιγμα των αρχαιολογικών χώρων στο κοινό και ειδικά οι εγκαταστάσεις και διαμορφώσεις για την υποδοχή μεγάλου αριθμού επισκεπτών δεν θα προσβάλλουν τον αρχαιολογικό και επιστημονικό χαρακτήρα των χώρων και του περιβάλλοντός τους (άρθρο 5), αλλά και με τη χρηματοδότηση της αρχαιολογικής έρευνας και της συντήρησης. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 6 της εν λόγω Σύμβασης προβλέπεται ότι κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει την υποχρέωση να ρυθμίσει τη δημόσια οικονομική υποστήριξη για την αρχαιολογική έρευνα από τις εθνικές, περιφερειακές ή τοπικές αρχές και να αυξήσει τους πόρους για τη σωστική αρχαιολογική έρευνα, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα ώστε κατά τη διάρκεια μεγάλων δημόσιων ή ιδιωτικών αναπτυξιακών έργων να προβλέπεται η κάλυψη του συνολικού κόστους όλων των αναγκαίων αρχαιολογικών εργασιών που συνδέονται με τα έργα αυτά.

4.2 Ελληνική Νομοθεσία

Στην Ελλάδα, η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ρυθμίζεται, κατοχυρώνεται και προστατεύεται κατ' αρχήν συνταγματικά δυνάμει του αρ. 18 παρ. 1^[15] του Συντάγματος «1. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την ιδιοκτησία και τη διάθεση των μεταλλείων, ορυχείων, σπηλαίων, αρχαιολογικών χώρων και θησαυρών ιαματικών, ρεόντων και υπόγειων υδάτων και γενικά του υπόγειου πλούτου. 2.» και του αρ. 24 του Συντάγματος: «1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας... 2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης. Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. 3. ...4. ... 5. ... 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών^[16].

Περαιτέρω, όπως ήδη αναφέρθηκε, η Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης κυρώθηκε με το Ν. 2039/1992 και απέκτησε ισχύ στην Ελλάδα, υπερισχύουσας κάθε άλλης αντίθετης διάταξης νόμου δυνάμει του αρ. 28^[17] του Συντάγματος.

Με την υπογραφή της Σύμβασης της Γρανάδας και της ενσωμάτωσής της στο ελληνικό δίκαιο με τον ως άνω νόμο, επέρχεται μια σημαντική νομοθετική εξέλιξη στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς προς τις εξής κατευθύνσεις: **1.** Υιοθετείται για την «αρχιτεκτονική κληρονομιά» ορισμός που περιλαμβάνει και τους τόπους, σε συνάφεια με τον ορισμό της Διεθνούς Σύμβασης του ΟΗΕ, **2.** Αναγνωρίζεται η ανάγκη μέριμνας για την προστασία της, **3.** Τίθενται νομικές διαδικασίες προστασίας της στους συμβαλλόμενους, όπως είναι ο έλεγχος αδειών, σχεδίων και μελετών για την κατεδάφιση, μετατροπή και ανέγερση νέων κτιρίων, η δυνατότητα των δημοσίων υπηρεσιών να ζητούν από τον ιδιοκτήτη να αναλάβει τις εργασίες και αν ο ιδιοκτήτης δεν είναι σε θέση να τις αναλαμβάνουν εκείνες καθώς και η δυνατότητα απαλλοτρίωσης προστατευόμενων ακινήτων, **4.** Προβλέπεται οικονομική υποστήριξη των δημόσιων υπηρεσιών, θέσπιση φορολογικών μέτρων και ενθάρρυνση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, **5.** Λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος που αποσκοπούν στην καταπολέμηση της φυσικής φθοράς των μνημείων, μέσω της επιστημονικής έρευνας, **6.** Προβλέπονται κυρώσεις, όπως η κατεδάφιση νέων κτισμάτων παράνομων ή αποκατάσταση παλιών προστατευόμενων, **7.** Καθιερώνεται νέα πολιτική προστασίας με την υποχρέωση υιοθέτησης πολιτικής «ολοκληρωμένης προστασίας», την ένταξη του θέματος στο πλαίσιο χωροταξικής, πολεοδομικής και περιβαλλοντικής πολιτικής, την ενθάρρυνση χρήσης παραδοσιακών τεχνικών και υλικών, με στόχο την προσαρμογή των παλιών κτιρίων σύμφωνα με τις σύγχρονες ανάγκες, την επισκεψιμότητα και τη συνεργασία των αρμόδιων υπηρεσιών, **8.** Προωθείται η συνεργασία Κράτους και Τοπικής Αυτοδιοίκησης, καθώς και ο θεσμός της χορηγίας, **9.** Τονίζεται η σημασία της σχετικής πληροφόρησης, εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης, **10.** Προβάλλεται η ανάγκη συντονισμού δράσεων των ευρωπαϊκών κρατών μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και πληροφοριών πάνω σε μεθόδους καταγραφής, προστασίας, συντήρησης, έρευνας, καθώς της αμοιβαίας τεχνικής βοήθειας^[18].

Επιπλέον, πριν την κύρωση της Σύμβασης της Γρανάδας, είχαν ψηφισθεί στην Ελλάδα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς: **α.** ο Ν. 5351/1932 (ΦΕΚ Α΄ 275) «περί αρχαιοτήτων» και **β.** ο Ν. 1469/1950 (ΦΕΚ Α΄ 169) «περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830». Ειδικότερα, ο Ν. 5351/1932 έχει ως αντικείμενο την προστασία των αρχαιοτήτων και γενικότερα καλλιτεχνικών και ιστορικών μνημείων παλαιότερων του 1830, θεωρούμενων ως αρχαίων και των αρχιτεκτονικών μνημείων (βλ. αρ. 1 παρ. 1). Ο Ν. 5351/1932 τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με το Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α΄ 153) «Περί προστασίας των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς». Σύμφωνα με τον τελευταίο αυτό νόμο, τα ακίνητα που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων 100 ετών και μεταγενέστερα του 1830, προστατεύονται ως νεότερα μνημεία ενώ δύνανται να χαρακτηριστούν ως νεότερα μνημεία και ακίνητα νεότερα των τελευταίων 100 ετών εφόσον η προστασία τους επιβάλλεται λόγω αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής,

βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. Αντίστοιχα προστατεύονται οι ιστορικοί τόποι, δηλαδή περιοχές ή και οικισμοί που αποτέλεσαν χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, καθώς και περιοχές με ενδείξεις ύπαρξης μνημείων ή σύνθετων έργων του ανθρώπου και της φύσης, μεταγενέστερων του 1830.

Κατά πάγια τακτική, η προστασία των πολιτιστικών αγαθών από Υπουργείο Περιβάλλοντος προβλέπεται από τους Γενικούς Οικοδομικούς Κανονισμούς. Αρχικά με τον ΓΟΚ του 1973 και πιο πρόσφατα με τον ν. 4067/2016 άρθρο 6 (Νέος Οικοδομικός Κανονισμός) προβλέπεται η προστασία της αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς.

Σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του Νέου Οικοδομικού Κανονισμού (ΝΟΚ) μπορούν να χαρακτηρίζονται:

α. ως παραδοσιακά, προστατευόμενα σύνολα οι οικισμοί ή τμήματα πόλεων ή οικισμών ή αυτοτελή οικιστικά σύνολα εκτός αυτών.

β. Ως ζώνες ιδιαιτέρου κάλλους οι χώροι, τόποι, τοπία ή φυσικοί σχηματισμοί που συνοδεύουν ή περιβάλλουν στοιχεία αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, όπως και αυτοτελείς σχηματισμοί φυσικού ή ανθρωπογενούς χαρακτήρα

γ. Ως διατηρητέα, μεμονωμένα κτίρια ή τμήματα ή συγκροτήματα κτιρίων, στοιχεία του φυσικού ή και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος (όπως αυλές, κήποι, θυρώματα, κρήνες) και μεμονωμένα στοιχεία πολεοδομικού εξοπλισμού (όπως πλατείες, γέφυρες, λιθόστρωτα).

δ. Ως διατηρητέα η χρήση του ακινήτου και το τυχόν όνομα με το οποίο αυτή συνδέθηκε με το διατηρητέο χαρακτήρα της (όπως ιστορικό, λαογραφικό).

Περαιτέρω και συμπληρωματικά με τα ανωτέρω, τα πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται και μέσω διατάξεων που περιλαμβάνονται στην περιβαλλοντική νομοθεσία, όπως ο Ν. 1650/1986 (ΦΕΚ Α΄ 160) «Για την προστασία του περιβάλλοντος» καθώς επίσης και στην πολεοδομική νομοθεσία, όπως ο Ν. 947/1979 (ΦΕΚ Α΄ 169), Ν. 1337/1983 (ΦΕΚ Α΄ 33), Ν. 2300/1995 (ΦΕΚ Α΄ 69) Ν. 2508/1997 (ΦΕΚ Α΄ 124), Ν. 4447/2016 (ΦΕΚ Α΄ 241) κτλ.

Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας τυγχάνουν οι διατάξεις του Ν. 1892/1990 (ΦΕΚ Α΄ 101) «Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις», με τον οποίο εισήχθη το πρώτον η έννοια της «πολιτιστικής λειτουργίας» και η διάταξη του αρ. 8 παρ. 2^[19] του Ν. 4030/2011 (ΦΕΚ Α΄ 249) «Νέος τρόπος έκδοσης αδειών δόμησης, ελέγχου κατασκευών και λοιπές διατάξεις».

Επιπλέον, ιδιαίτερης σημασίας τυγχάνουν οι διατάξεις του προαναφερόμενου ΝΟΚ και ειδικά το άρθρο 6 αυτού, το οποίο ρυθμίζει την προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Στο εν λόγω άρθρο δίδεται καταρχήν ο ορισμός της «αρχιτεκτονικής κληρονομιάς»^[20] και προβλέπεται μεταξύ άλλων η διαδικασία χαρακτηρισμού κτιρίων, συγκροτημάτων κτιρίων και τμημάτων κτιρίων ή και στοιχείων του περιβάλλοντος χώρου αυτών ως διατηρητέων, ο τρόπος καθορισμού επιμέρους κατηγοριών των διατηρητέων κτιρίων, η διαδικασία επεμβάσεων ή προσθηκών σε διατηρητέα κτίρια ή κατασκευής νέων κτιρίων σε ακίνητα, στα οποία υπάρχουν διατηρητέα κτίρια, καθώς και οι προϋποθέσεις έκδοσης αδειών δόμησης και οι επιμέρους όροι αυτών.

Όσον αφορά, τις ενδεικτικά προαναφερόμενες διατάξεις για το χαρακτηρισμό, την προστασία και τις εν γένει ρυθμίσεις αναφορικά με τη διαχείριση των «διατηρητέων κτιρίων», επισημαίνεται ότι ο νομοθέτης έχει αναθέσει, ουσιαστικά, αρμοδιότητα σε δύο (2) Υπουργεία: στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ) και στο Υπουργείο Πολιτισμού^[21]. Η παράλληλη εφαρμογή των δυο διαφορετικών νομικών καθεστώτων που θεσπίζουν διαφορετική διαδικασία και αρμοδιότητα έχει προκαλέσει πολλές προστριβές και έριδες κυρίως μεταξύ των δύο Υπουργείων, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις είχαν ως συνέπεια, εκτός των άλλων τη μη αποτελεσματική προστασία των πολιτιστικών αγαθών^[22].

Περαιτέρω, το καθεστώς «πολυνομιάς» που επικράτησε και επικρατεί στην Ελλάδα, όπως αναλύεται εκτενώς στο παρόν, έχει δημιουργήσει «ερμηνευτικές συγκρούσεις» αναφορικά με το χαρακτηρισμό και τη διατήρηση αγαθών πολιτιστικής κληρονομιάς όπως τα αρχιτεκτονικά μνημεία, οι οποίες («συγκρούσεις») παράλληλα δημιουργούν καθυστερήσεις σε διαδικαστικά ζητήματα αναφορικά με τη διαχείριση των μνημείων, ειδικότερα δε σε επεμβατικές δραστηριότητες επ' αυτών. Τα ανακύπτοντα ζητήματα καλείται να επιλύσει σε αρκετές περιπτώσεις το Συμβούλιο της Επικρατείας.

4.3 Επίδραση - Σύντομη κριτική επισκόπηση της ενσωμάτωσης της Διεθνούς/Ευρωπαϊκής Νομοθεσίας στην Ελληνική- Αποτελεσματικότητα υφιστάμενου νομικού πλαισίου

Όπως προκύπτει από τα προαναφερθέντα ελληνικά νομοθετήματα δεν υφίσταται ενιαία νομοθετική ρύθμιση για την προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ελλάδα, αντιθέτως δε υφίσταται πλαίσιο προστασίας για επιμέρους κατηγορίες πολιτιστικών αγαθών, το οποίο ρυθμίζεται μέσω ειδικών ανά περίπτωση νόμων. Το γεγονός αυτό, δημιούργησε και εξακολουθεί να δημιουργεί προβλήματα κατά την διαδικασία έκδοσης και επιβολής των σχετικών διοικητικών πράξεων, οπότε δημιουργείται η ανάγκη προσφυγής των ενδιαφερόμενων-θιγόμενων μερών στη Δικαιοσύνη. Η έλλειψη ενιαίου νομοθετικού πλαισίου σε συνδυασμό με τα «νομοθετικά κενά» και συχνά τη μη ορθή ερμηνεία των κεντρικών εννοιών δημιουργεί ακολούθως δυσχέρεια κατά την εξέταση των ζητημάτων προστασίας των αρχιτεκτονικών

μνημείων από τα αρμόδια Δικαστήρια καθώς επιχειρείται σε κάθε περίπτωση ιδιαίτερα προσεκτική στάθμιση των έννομων αγαθών. Περαιτέρω, έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο της μη ορθής μεταφοράς των διατάξεων των Διεθνών συμβάσεων στο εθνικό δίκαιο ή/και της παράλειψης της Διοίκησης να εκδώσει πράξεις που εφαρμόζουν τις επιταγές των διεθνών νομοθετικών κειμένων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί, η μη επαρκής και όχι ερμηνευτικά άρτια ενσωμάτωση της Σύμβασης της Γρανάδας στο ελληνικό δίκαιο με τον νόμο 2039/1992.

Σε πρακτικό επίπεδο, μια περίπτωση εφαρμογής της «πολυνομίας» που επικρατεί στην Ελλάδα, αποτελεί η νήσος Ύδρα η οποία ως ιστορικός τόπος προστατεύεται από τον Αρχαιολογικό Νόμο (ν. 3028/02 αρμοδιότητας του Υπουργείου Πολιτισμού) και ως χαρακτηρισμένος παραδοσιακός οικισμός προστατεύεται σύμφωνα με τις διατάξεις του ΝΟΚ (ν. 4067/12) αρμοδιότητας του πρώην Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.), με αποτέλεσμα να υφίσταται μία «σύγχυση» ως προς την εφαρμοζόμενη για την προστασία της εν λόγω περιοχής νομοθεσία^[23].

Σε επίπεδο νομολογίας, μεγάλος αριθμός των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας προσδίδει μεγάλη εννοιολογική ευρύτητα στους όρους «πολιτιστικό περιβάλλον» και «μνημεία». Στην προστατευόμενη πολιτιστική κληρονομιά εντάσσονται «τα ανθρωπογενή μνημεία και τα στοιχεία που προέρχονται από την καλλιτεχνική δραστηριότητα και επιδεξιότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική κληρονομιά. Σε αυτά περιλαμβάνονται τα κτίρια και οι εν γένει κατασκευές, οι οικισμοί ή τμήματά τους που κηρύσσονται διατηρητέα ή τους προσδίδεται η ιδιότητα του παραδοσιακού» (ΣτΕ 614/1985, 3146/1986, 811/1987, 1517/1993).

Ωστόσο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι για την προστασία του φυσικού, δομημένου περιβάλλοντος και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, αν και υπάρχει πολυνομία, η οποία δημιουργεί συχνά σύγχυση στη Διοίκηση και στους διοικούμενους και η οποία αποτυπώνεται και στον χώρο, εντούτοις το θεσμικό πλαίσιο κρίνεται επαρκές και δεν χρειάζονται νέα νομοθετήματα, τα οποία θα δημιουργήσουν μεγαλύτερη σύγχυση. Εκείνο το οποίο απαιτείται είναι η ορθή εφαρμογή και ερμηνεία του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου. Στην κατεύθυνση αυτή κινείται η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.

5. Η διαφύλαξη της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς υπό το πρίσμα των νέων έργων ανάπτυξης/ Θεμελιώδεις αρχές

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς υπήρξε πεδίο διαρκώς αλλά όχι ταχέως εξελισσόμενο κατά τη διάρκεια του προηγούμενου αιώνα. Η έλλειψη ενιαίου νομοθετικού πλαισίου, η πολυνομία (όπως ειδικότερα αναλύθηκε ανωτέρω) αλλά και τα νομοθετικά κενά, οι νομοθετικές ασάφειες σε συνδυασμό με την έλλειψη

πολεοδομικού σχεδιασμού, τις ανεφάρμοστες συνταγματικές διατάξεις και την σε μεγάλο βαθμό έλλειψη κυρώσεων, είχαν ως αποτέλεσμα ακόμα και την καταστροφή μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας.

Η επίτευξη της προστασίας των μνημείων στην Ελλάδα ειδικότερα, διέπεται από υψηλό βαθμό πολυπλοκότητας καθόσον απαντάται πληθώρα πολιτιστικών αγαθών διαφορετικής χρονικής και ιστορικής προέλευσης. Για παράδειγμα, τα μνημεία της κλασσικής αρχαιότητας χρήζουν εντελώς διαφορετικής κατεύθυνσης προστασίας από τα νεοκλασσικά κτίρια, τόσο λόγω της ιστορικής τους σημασίας όσο και εκ του γεγονότος ότι τα πρώτα αποτελούν «μουσειακά» εκθέματα ενώ τα δεύτερα αποτελούν «ζωντανά» κτίρια που κατοικούνται - χρησιμοποιούνται και βρίσκονται εντός ενός συνεχούς εξελισσόμενου περιβάλλοντος. Περαιτέρω, το έργο της Διοίκησης ή του Δικαστή, όταν καλείται ν' αποφασίσει για ζητήματα σχετικά με τα πολιτιστικά μνημεία δυσχεραίνεται στην πράξη καθώς καλείται ν' αντιμετωπίσει ερμηνευτικά το πολιτιστικό περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά ως σύνολο σε συνδυασμό με το οικιστικό και φυσικό περιβάλλον.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτέλεσε και η ερμηνεία της λέξης «αρχαία», όπως αυτή τέθηκε στο Ν. 5153/1932 «περί αρχαιοτήτων», η οποία δημιούργησε μεγάλη αντιπαράθεση ερμηνευόμενη τελικά από το Συμβούλιο της Επικρατείας δυνάμει της υπ' αριθμ. 3892/1986 απόφασής του ως *επέκταση της έννοιας του ιστορικού μνημείου περιλαμβάνοντας κτίρια που συνδέονται όχι μόνο με την πολιτική αλλά και με την πολιτιστική ιστορία του νεότερου ελληνικού κράτους.*

Με την πάροδο των ετών, η ελληνική νομοθεσία ως προς το ζήτημα αυτό αναπτύχθηκε τόσο με την κύρωση της Σύμβασης της Γρανάδας όσο και με την ψήφιση του αρχαιολογικού νόμου (ν. 3028/2002) με τον οποίο εισήχθησαν καινοτομίες και εκσυγχρονίσθηκε το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο προστασίας.

Ωστόσο, στην πράξη και σε συνδυασμό με τα καινούρια δεδομένα που εισάγονται σε παγκόσμιο επίπεδο αλλά και πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα λόγω των διαρκώς μεταβαλλόμενων οικονομικών συνθηκών, τα ήδη υπάρχοντα νομοθετήματα εξακολουθούν να εμφανίζονται ανεπαρκή. Το φαινόμενο αυτό ερείδεται στο γεγονός ότι στην προσπάθεια ανάπτυξης και εκσυγχρονισμού της χώρας σχεδιάζονται και υλοποιούνται μεγάλα έργα υποδομής κατόπιν ιδιαίτερων και αξιόλογων επενδυτικών πρωτοβουλιών Στο πλαίσιο αυτό το «τοπίο» και το «περιβάλλον» της χώρας φαίνεται να αλλάζει, πλην όμως, καθώς πρόκειται για μια χώρα μια με πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, οφείλουμε τόσο να προστατεύσουμε όσο και να αναδείξουμε την κληρονομιά αυτή, εντάσσοντας την στο πλαίσιο της υλοποίησης των νέων μεγάλων επενδυτικών έργων.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας αποτελεί μια υποχρέωση που

πρέπει να βασίζεται στους άξονες: **α.** της διατήρησης, της ανάδειξης και της προβολής του ελληνικού πολιτισμού, ο οποίος εκτός από την αδιαμφισβήτητη ιστορική αξία των μνημείων της κλασσικής αρχαιότητας έχει να επιδείξει και πληθώρα αρχιτεκτονικών μνημείων της νεότερης ιστορίας της, **β.** της διατήρησης άρρηκτων των δεσμών των Ελλήνων με την ιστορία της χώρας και **γ.** το γεγονός ότι η ευθύνη για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος είναι μια υποχρέωση που μεταβιβάζεται από κάθε γενιά στην επόμενη.

6. Η σπουδαιότητα του σχεδιασμού και της υλοποίησης μεγάλων έργων και η προστασία των αρχιτεκτονικών μνημείων

Όπως προαναφέρθηκε στην παράγραφο 5, η χώρα βρίσκεται ήδη σε μια κατεύθυνση ανάπτυξης που υλοποιείται και θα υλοποιηθεί μέσω του σχεδιασμού και της δημιουργίας μεγάλων έργων και στρατηγικών επενδύσεων. Οι νέες υποδομές που αναπτύσσονται ήδη στα μεγάλα αστικά κέντρα είναι βέβαιο ότι θα επιφέρουν μεταβολές στο τοπίο κάθε περιοχής, ενδεχομένως στο φυσικό περιβάλλον και σε κάθε περίπτωση στο ανθρωπογενές. Τι θα συμβεί με τα πολιτιστικά αγαθά που βρίσκονται στην περιοχή που θα υλοποιηθεί το έργο; Με ποιο τρόπο θα συνυπάρξει το προστατευόμενο αγαθό με την ανάπτυξη της περιοχής; Προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία του πολιτιστικού αγαθού θα παρεμποδιστεί η υλοποίηση μιας καινούργιας υποδομής, ενός μεγάλου έργου επιλέγοντας την απώλεια της ωφέλειας που θα αποκομίζονταν από τη δημιουργία του; Θα μπορούσε το πολιτιστικό αγαθό να «ενσωματωθεί» με επιτυχία στο νέο έργο και με ποιο τρόπο; Κι εάν υφίστανται περιουσιακά δικαιώματα επί του μνημείου πως θα αποζημιωθεί ο δικαιούχος;

Αναζητάται, επομένως, απάντηση σε όλα τα ανωτέρω ερωτήματα, με γνώμονα την στάθμιση όλων των έννομων αγαθών, των εκατέρωθεν δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, εντός του πλαισίου «σύγχρονων» εννοιών που κάνουν την εμφάνισή τους στα νομοθετικά κείμενα και μελέτες, οι οποίες δεν είναι άλλες από τις έννοιες «βιωσιμότητα», την «αειφορίας» ή την «βιώσιμης ανάπτυξης».

Το γενικό περιεχόμενο των όρων αυτών συνίσταται στην υιοθέτηση προτύπων παραγωγής με στόχο την βέλτιστη, υπό την έννοια της βιωσιμότητας, ανάπτυξη για τον άνθρωπο και το περιβάλλον τόσο στο παρόν όσο και για το μέλλον. Συνήθως, στην έννοια των ως άνω όρων περιλαμβάνονται περιβαλλοντικές πρακτικές όπως η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και συστημάτων ανακύκλωσης, πλην όμως πρέπει να αναδειχθεί ο σύνδεσμος της βιώσιμης ανάπτυξης με την πολιτιστική κληρονομιά καθώς η δεύτερη έννοια αποτελεί συστατικό στοιχείο της πρώτης. Επιπλέον, τόσο στο παρόν όσο και στο μέλλον, ο ανθρώπινος παράγοντας μέσω των αποφάσεων της Διοίκησης, του Νομοθέτη ή/και του Δικαστή επηρεάζει τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και ως εκ τούτου και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση μεγάλων έργων στα πλαίσια των επενδύσεων που σχετίζονται με τη γενικότερη έννοια της βιωσιμότητας, η οποία άλλωστε έχει ενσωματωθεί στη Διακήρυξη της Στοκχόλμης (1972) και στη Διακήρυξη του Ρίο (1992)^[24] και της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας, ερείδεται στο αρ. 106 (Ειδικές Διατάξεις) του Συντάγματος: «1. Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη Χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας. Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών».

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα από το οποίο αναδεικνύεται αφενός μεν η σημασία της εφαρμογής του πλαισίου περιβαλλοντικής προστασίας, αφετέρου δε η σημασία της υλοποίησης των μεγάλων έργων ήταν ο Ν. 2730/1999, με τον οποίο, όπως συμπληρώθηκε από το Ν. 2947/2001 για τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την περάτωση των Ολυμπιακών Έργων, μεταξύ άλλων προβλέφθηκε η ενοποίηση και προβολή των αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας με κύριο στόχο την ανάδειξη των μνημείων και των σημαντικών κτιρίων της Αθήνας.

Περαιτέρω δε, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσον αφορά το ζήτημα της υλοποίησης μεγάλων έργων - προστασία περιβάλλοντος, ένα από τα πιο σημαντικά νομοθετήματα σε επίπεδο δευτερογενούς ευρωπαϊκού δικαίου είναι η Οδηγία υπ' αριθμ. 42/2001/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων. Πιο συγκεκριμένα, η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων^[25] του προκαταρκτικού σχεδίου ή προγράμματος και της ακόλουθης περιβαλλοντικής μελέτης^[26] καθίστανται αντικείμενο δημόσιας διαβούλευσης^[27] πριν το σχέδιο ή πρόγραμμα εγκριθεί (αρ. 5 και 6). Ακολούθως, όταν το σχέδιο εγκριθεί, η υλοποίησή του καθίσταται αντικείμενο υποχρέωσης παρακολούθησης. Ως "σχέδια και προγράμματα", σύμφωνα με το αρ. 2α νοούνται τα σχέδια και προγράμματα, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που συγχρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, καθώς και οι τροποποιήσεις τους: που εκπονούνται ή/και εγκρίνονται από μια αρχή σε εθνικό, περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο ή που εκπονούνται από μια αρχή προκειμένου να εγκριθούν, μέσω νομοθετικής διαδικασίας, από το Κοινοβούλιο ή την Κυβέρνηση και που απαιτούνται βάσει νομοθετικών, κανονιστικών ή διοικητικών διατάξεων.

Όπως καθίσταται σαφές από το κείμενο των διατάξεων της Οδηγίας 42/2001/EK η συμμετοχή του «κοινού» αναφορικά με τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, τόσο κατά την έγκριση του σχεδιασμού ενός μεγάλου έργου όσο και κατά την υλοποίησή του καθίσταται προϋπόθεση για την ορθή ολοκλήρωση της διαδικασίας. Είναι σημαντικό

να επισημανθεί ότι σύμφωνα με το αρ. 4δ της Οδηγίας ως "κοινό" νοούνται ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα και, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία και πρακτική, οι ενώσεις, οργανώσεις ή ομάδες τους.

Συνεπώς, η συμμετοχή του κοινού και ιδίως του άμεσα ενδιαφερόμενου, καθίσταται εξαιρετικά σημαντική καθώς το κοινό είναι εκείνο που βλάπτεται ή ωφελείται (αναλόγως της θέσης που κατέχει) από την υλοποίηση ενός έργου σε μία περιοχή. Ωστόσο, για να είναι «ωφέλιμη» η συμμετοχή του κοινού θα πρέπει να διενεργείται με τρόπο ώστε, αφενός μεν να παρέχεται στο κοινό η απαραίτητη ενημέρωση και πληροφόρηση προκειμένου να είναι σε θέση να διατυπώσει την άποψή του, αφετέρου δε να μην δημιουργούνται καθυστερήσεις με δυσμενείς επιπτώσεις στην υλοποίηση του έργου (όπως οικονομικές απώλειες και άσκοπες διενέξεις).

Η εφαρμογή όλων των ανωτέρω, παρατίθενται στη επόμενη παρ. 7 με νομολογιακά παραδείγματα ερμηνείας των σύγχρονων νομοθετημάτων επί της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και σε περιπτώσεις υλοποίησης «μεγάλων έργων».

7. Νομολογία/Περιπτώσεις - Σχολιασμός

7.1 Απόφαση 6478/1995 ΣτΕ^[28]

Περίληψη Απόφασης: Η υπ' αριθμ. 6478/1995 απόφαση του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας εκδόθηκε επί αιτήσεως περί ακυρώσεως απόφασης του Υφυπουργού Πολιτισμού, δυνάμει της οποίας χαρακτηρίσθηκε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το κτίριο της ζυθοποιίας ΦΙΞ στη Λεωφόρο Συγγρού και εγκρίθηκε πρόγραμμα επεμβάσεων στο κτίσμα αυτό. Σημειώνεται ότι ο χώρος στον οποίο βρισκόταν το επίδικο κτίσμα είχε κηρυχθεί απαλλοτριωτέος για την εκτέλεση ειδικών έργων του μετρό Αθηνών ενώ με σχετικό νόμο είχε ορισθεί μεταξύ άλλων ότι ο κύριος του έργου θα διαθέσει στον ανάδοχο το ακίνητο προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως πρόσθετος εργοταξιακός χώρος και να είναι εφικτή η μερική κατεδάφιση του κτιρίου. Ενόψει αυτών, εκδόθηκε υπέρ της Αττικό Μετρό ΑΕ άδεια μερικής κατεδαφίσεως του επίδικου κτιρίου και ενώ η κατεδάφιση βρισκόταν στην τελευταία φάση της, εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση.

Σύντομος Σχολιασμός: Η εν λόγω απόφαση η οποία έκανε δεκτή την υπό κρίση αίτηση ακύρωσης και ακύρωσε την προσβαλλόμενη πράξη, έκρινε επίσης ότι η ιδιαίτερα καλλιτεχνική αξία διατηρητέου κτιρίου ελέγχεται πλήρως από το δικαστή καθώς επίσης και ότι το έργο δεν αποκτά την αξία αυτή εκ μόνης της προελεύσεώς του από επιφανή αρχιτέκτονα.

7.2 Απόφαση 2300/1997 ΣτΕ Ολ.

Περίληψη απόφασης: Η υπ' αριθμ. 2300/1997 απόφαση της -λόγω της σπουδαιότητας αυτής- Ολομέλειας του ΣτΕ, η οποία εκδόθηκε ενόψει της κατασκευής του Αερολιμένα Αθηνών, απέρριψε αίτηση ακύρωσης του Δήμου Σπάτων Αττικής με την οποία ζητήθηκε να ακυρωθούν: απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, πράξη του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, απόφαση του ίδιου ως άνω Υπουργού και Πράξη του ως άνω Συμβουλίου, οι οποίες είχαν ως αντικείμενο την έγκριση του σχεδίου κατασκευής του Αερολιμένα και την "ταπείνωση" του ευρισκόμενου στην περιοχή λόφου Ζάγανι, στον οποίο υπάρχουν αρχαιολογικά ευρήματα και έκανε δεκτή την παρέμβαση της εταιρείας "Διεθνής Αερολιμήν Αθηνών Α.Ε."

Σύντομος σχολιασμός: Με την εν λόγω απόφαση κρίθηκε ότι εφόσον από την προσβαλλόμενη πράξη και τη γνωμοδότηση που προηγήθηκε δεν προκύπτει ότι ο επιλεγείς τρόπος απομάκρυνσης των ευρημάτων τα εξασφαλίζει από βλάβη, αλλοίωση ή υποβάθμιση, η πράξη αυτή παραβιάζει ευθέως τη σχετική συνταγματική διάταξη και πρέπει να ακυρωθεί.

7.3 Απόφαση 3113/1998 ΣτΕ

Περίληψη απόφασης: Η υπ' αριθμ. 3113/1998 απόφαση του Ε' Τμήματος του ΣτΕ απέρριψε αίτηση ακύρωσης των Συλλόγου Προστασίας Περιβάλλοντος Νήσου Ρόδου και κατοίκων της περιοχής της Ρόδου με την οποία ζητούσαν ν' ακυρωθούν πράξεις της Δ/νσης Υποδομών και Τεχνικών Έργων της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δωδεκανήσου, πράξη του Γεν. Γραμματέα του ΥΠΠΟ, πράξη του Νομάρχη Δωδεκανήσου και απόφαση του Δήμου Ρόδου, με τις οποίες εγκρίθηκε η τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου Ρόδου και χορηγήθηκε άδεια ανέγερσης Οικουμενικού Πανορθόδοξου Κέντρου και έκανε δεκτή την παρέμβαση του Ιδρύματος με την επωνυμία "ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ", που εδρεύει στη Ρόδο Δ. και της εταιρείας "ERGON A.E."

Σύντομος σχολιασμός: Η εν λόγω απόφαση έκρινε ότι εκ των στοιχείων του φακέλου ουδόλως προκύπτει ότι τα επίδικα διατηρητέα κτίρια έχουν ποτέ χαρακτηριστεί, και δη δυνάμει πράξεώς της, ως αρχιτεκτονικό σύνολο, εν τη εννοία της Συμβάσεως της Γρανάδας, ενώ αντιθέτως προκύπτει ότι κατά το εγκεκριμένο ρυμοτομικό σχέδιο της πόλεως Ρόδου (Β.Δ. 20.1.1956 ΦΕΚ 36) το επίμαχο οικοδομικό τετράγωνο δεν είναι κοινόχρηστο άλσος, αλλά οικοδομικό τετράγωνο με οικοδομήσιμους χώρους εντός των οποίων έχουν ανεγερθεί πολυώροφο Ξενοδοχείο, πολυκατοικίες και λοιπά κτίσματα, η επίδικη δε έκταση των 9,5 περίπου στρεμμάτων ανήκει στην ιδιοκτησία του Ελληνικού Δημοσίου και στο παρελθόν χρησίμευε ως κατοικία του εκάστοτε Νομάρχη, καθ' όλο δε το χρονικό αυτό διάστημα ανεπτύχθη απλώς βλάστηση περίξ της κατοικίας αυτής και εντός του οικοπέδου της που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως άλσος και μάλιστα κοινόχρηστο, εν τη εννοία του νόμου. Υπό τα δεδομένα ταύτα, ήτοι, εφ' όσον πρόκειται πράγματι περί τρόπου δομήσεως

οικοδομικού τετραγώνου, η ανέγερση στην έκταση αυτή του Κέντρου του Οικουμενικού Πατριαρχείου δεν δύναται να θεωρηθεί ότι βλάπτει το φυσικό ή πολιτιστικό περιβάλλον της πόλης της Ρόδου εναντίον των ειρημένων σχετικών διατάξεων της Συμβάσεως της Γρανάδας, είναι δε απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι περί του αντιθέτου προβαλλόμενοι λόγοι ακυρώσεως.

7.4 Απόφαση 2338/2009 ΣτΕ

Περίληψη απόφασης: Η υπ' αριθμ. 2338/2009 απόφαση του Ε΄ Τμ. Του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία, επισημαίνεται ότι εκδόθηκε ενόψει της ανέγερσης του νέου μουσείου της Ακρόπολης έκανε δεκτή την αίτηση ακύρωσης κατοίκων της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου με την οποία ζητούσαν να ακυρωθεί απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία εγκρίθηκε η ολική και διηλεκτική άρση της προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου ακινήτου επί της οδού Διονυσίου Αρεοπαγίτου 17, περιοχής Μακρυγιάννη του Δήμου Αθηναίων και κάθε άλλη συναφής πράξη ή παράλειψη της Διοικήσεως και απέρριψε την παρέμβαση του Οργανισμού Ανεγέρσεως Νέου Μουσείου Ακρόπολης ύστερα από αίτημα του οποίου κινήθηκε η διαδικασία άρσης της προστασίας του ως άνω κτιρίου, γειτνιάζοντας με το Νέο Μουσείο Ακρόπολης.

Σύντομος σχολιασμός: Το ΣτΕ ερμηνεύοντας μεταξύ άλλων τις διατάξεις των αρ. 24 παρ. Συντάγματος, 17 Συντάγματος, Ν. 2039/1992 με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση της Γρανάδας, απεφάνθη, μεταξύ άλλων, ότι δεν υφίσταται νομικό έρεισμα που να δικαιολογεί την άρση της προστασίας του χαρακτηρισμένου ως μνημείου ακινήτου και έκρινε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση στερείτο αιτιολογίας.

7.5 Απόφαση 2339/2009 ΣτΕ

Περίληψη απόφασης: Η υπ' αριθμ. 2338/2009 απόφαση του Ε΄ Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η οποία, επισημαίνεται ότι εκδόθηκε επίσης ενόψει της ανέγερσης του νέου μουσείου της Ακρόπολης, απέρριψε αίτηση ακύρωσης της Αστικής Εταιρείας μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα προστασίας Φυσικής και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου, με τον διακριτικό τίτλο «Μ.....», με την οποία ζητούσε να ακυρωθούν: απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία αποφασίστηκε ο μη χαρακτηρισμός ως μνημείων του κτιρίου στη συμβολή των οδών Χατζηχρήστου 1 και Μητσαίων 10 και του κτιριακού συνόλου (κτίρια α, β, γ, δ και ε) στη συμβολή των οδών Μακρυγιάννη 10 και Χατζηχρήστου 21 στην Αθήνα, πράξεις του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, με τις οποίες κρίθηκε ότι τα ως άνω κτίριο και κτιριακό σύνολο, αντιστοιχώς, δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 4 παρ. 2 του ν. 1577/1985, ώστε να χαρακτηρισθούν ως διατηρητέα, καθώς και των αντίστοιχων από 26.5. 2008 υπηρεσιακών σημειωμάτων της Διεύθυνσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υπουργείου, κατ'□

επίκληση των οποίων εκδόθηκαν τα έγγραφα αυτά, άδειες κατεδάφισης του Πολεοδομικού Γραφείου του Δήμου Αθηναίων που αφορούν, αντιστοίχως, το κτίριο και το κτιριακό σύνολο που αναφέρονται παραπάνω και έκανε δεκτή την παρέμβαση του Οργανισμού Ανεγέρσεως Νέου Μουσείου Ακρόπολης.

Σύντομος Σχολιασμός: Το ΣτΕ ερμηνεύοντας μεταξύ άλλων τις διατάξεις του ν. 3028/02 έκρινε ότι η άρνηση χαρακτηρισμού ως μνημείων των ανωτέρω κτιρίων αιτιολογείται νομίμως και επαρκώς, η δε ορθότητα της ουσιαστικής αξιολόγησης των πραγματικών δεδομένων από τη Διοίκηση δεν υπόκειται περαιτέρω στον ακυρωτικό δικαστικό έλεγχο. Επίσης, θεωρήθηκε ότι αιτιολογούνται επαρκώς και οι συμπροσβαλλόμενες πράξεις, με τις οποίες κρίθηκε ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού των επίμαχων κτιρίων ως διατηρητέων.

7.6 Η περίπτωση της Ύδρας - Απόφαση 978/2012 ΣτΕ^[29]

Με την υπ' αριθμ. 978/2012 απόφασή του το ΣτΕ έκανε δεκτή την προσφυγή της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και του Συλλόγου Οικολόγων Ύδρας - Η Ύδραία Φώκια και ακύρωσε απόφαση του υπουργείου Πολιτισμού του 2006 για την ανέγερση 9 διώροφων κατοικιών (συνολικού εμβαδού 698 τ.μ.) στη θέση Αυλάκι, στον λόφο Αγίου Αθανασίου. Η εν λόγω απόφαση έκρινε ότι δεν προηγήθηκε η προβλεπόμενη νομοθετικά έρευνα για το αν προϋπήρχε κτίσμα στο συγκεκριμένο οικόπεδο. Η απόφαση επισημαίνει ότι ολόκληρος ο οικισμός της Ύδρας προστατεύεται από το 1962 από ένα πλέγμα νομοθετικών διατάξεων, ως αρχαιολογικός και μνημειακός χώρος, ως ιστορικός τόπος, ως τόπος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κ.λπ., ενώ ο οικισμός της Ύδρας έχει χαρακτηριστεί και παραδοσιακός καθώς επίσης και ότι ο μεταγενέστερος αρχαιολογικός νόμος 3028/2002 δεν κατήργησε το αυστηρό αυτό καθεστώς προστασίας που είχε επιβληθεί.

7.7 Πρόσφατη Νομολογία

Σχετικά με τα εξεταζόμενα στο παρόν ζητήματα και ειδικότερα εκείνα του χαρακτηρισμού των αρχιτεκτονικών μνημείων, αναφέρονται ενδεικτικά αποφάσεις της πρόσφατης νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας: η υπ' αριθμ. 1855/2016 απόφαση, η οποία έκρινε ότι αιτιολογημένα κρίθηκε το κέλυφος και τα ουσιώδη τυπολογικά στοιχεία του κτιρίου άξια προστασίας, κατά τις διατάξεις του ν. 3028/2002, για λόγους διαφύλαξης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της χώρας ... Ο προηγούμενος χαρακτηρισμός του κτιρίου ως διατηρητέου, από το πρώην ΥΠΕΧΩΔΕ δεν εμποδίζει τη διαδικασία χαρακτηρισμού του ως μνημείου, κατά τον αρχαιολογικό νόμο, δοθέντος ότι οι ρυθμίσεις χαρακτηρισμού και προστασίας των πολιτιστικών αγαθών από την αρχαιολογική και την πολεοδομική νομοθεσία χωρούν επί τη βάση διαφορετικών κριτηρίων.

Με την υπ' αριθμ. 533/2015 απόφαση του ΣΤΕ κρίθηκε ότι είναι νόμιμος ο χαρακτηρισμός ως διατηρητέων μνημείων δύο κτιρίων στην Ακτή Κονδύλη στον Πειραιά καθώς προέκυψε ότι εκτιμήθηκε αφενός η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική αξία ως συνόλου των επίμαχων κτιρίων, τα οποία αποτελούν αξιόλογα δείγματα της εκλεκτικιστικής αρχιτεκτονικής του Μεσοπολέμου και αφετέρου η ιδιαίτερη πολεοδομική και ιστορική τους αξία, δεδομένου ότι αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα κατοικιών προσφύγων του 1922 που σηματοδοτούν την ιστορική εξέλιξη της Ακτής Κονδύλη στον Πειραιά, συνδεόμενα δε ταυτόχρονα με την πολιτική και κοινωνική ιστορία του νεότερου ελληνικού κράτους, συμβάλλουν στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης. Ο ισχυρισμός ότι η Ακτή Κονδύλη έχει ήδη αλλοιωθεί μορφολογικά από τις όψεις σύγχρονων πολυώροφων οικοδομών και, άρα, η διατήρηση των εν λόγω κτιρίων δεν θα αναβαθμίσει αισθητικά την περιοχή, δεν ασκεί επιρροή στη νομιμότητα της πράξης, δεδομένου ότι τα κτίσματα αυτά κηρύχθηκαν ως μνημεία ενόψει της δικής τους ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής και ιστορικής αξίας και όχι λόγω της συμβολής τους στη διατήρηση της φυσιογνωμίας της περιοχής. Απορριπτέος λόγος ότι η απόφαση εκδόθηκε κατά κακή χρήση της διακριτικής ευχέρειας, διότι ο χαρακτηρισμός μνημείου κατ' άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 3028/2002 αποτελεί για τη Διοίκηση αρμοδιότητα που ασκείται κατά δέσμια εξουσία, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που τίθενται προς τούτο από το Σύνταγμα και τον νόμο.

Στο ίδιο πνεύμα κινείται και η με αριθμό 2637/2013 απόφαση του ΣΤΕ, η οποία στο πλαίσιο της εκδίκασης αίτησης ακύρωσης άδειας κατεδάφισης κτίσματος και άδειας οικοδομής νέου κτίσματος σε οικισμό της Τήνου δέχθηκε ότι *«σε περίπτωση ανακατασκευής οικοδομής ή κατασκευής νέας οικοδομής σε ακίνητο όπου προϋπήρχε οικοδομή που κατεδαφίστηκε σε παραδοσιακό οικισμό, η «νέα» ή ανακατασκευαζόμενη οικοδομή εντάσσεται στον παραδοσιακό οικισμό, ως μέρος ενός συνόλου, τόσο ως προς τον όγκο, όσο και ως προς το ύψος της, ώστε να μη διαταράσσεται η σχέση της με τα γειτονικά ακίνητα, ενόψει και της στάθμης του φυσικού εδάφους, αλλά και τη συνολική φυσιογνωμία του παραδοσιακού οικισμού, δεδομένου ότι συχνά οι οικισμοί των Κυκλάδων έχουν αμφιθεατρική διάταξη»*.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η με αριθμό 658/2017 απόφαση του ΣΤΕ αναφορικά με την ανάκληση οικοδομικής άδειας για την επανακατασκευή οικοδομής σε παραδοσιακό οικισμό. Στο πλαίσιο της εν λόγω δίκης, κρίθηκε από το Ανώτατο Ακυρωτικό ότι κατά την ανέγερση οικοδομής οι τυχόν επιτρεπόμενες από τον νόμο επεμβάσεις επί της φυσικής στάθμης του εδάφους στον ακάλυπτο χώρο του οικοπέδου, από τις οποίες είναι ενδεχόμενο να επηρεάζεται και το τελικό νόμιμο ύψος της οικοδομής, επιτρέπονται αν είναι αναγκαίες μόνο για την προσαρμογή του κτιρίου στο έδαφος και όχι για την προσαρμογή του εδάφους στις διαστάσεις και τα λοιπά τεχνικά χαρακτηριστικά που επιθυμεί να προσδώσει στο κτίριο ο κατασκευαστής του. Ειδικές διατάξεις, θεσπιζόμενες για την προστασία, μεταξύ άλλων, παραδοσιακών οικισμών και συνόλων και καθορίζουσες το μέγιστο

ύψος των κτιρίων και την αφετηρία μετρήσεως αυτού κατισχύουν των αντίστοιχων διατάξεων του Γ.Ο.Κ. Ομοίως, και στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης προστασίας παραδοσιακού οικισμού, έγινε δεκτό από την ως άνω απόφαση ότι σε περίπτωση ανεγέρσεως εντός του παραδοσιακού οικισμού της Κόνιτσας, σε οικόπεδο μη άρτιο και οικοδομήσιμο κατά τον κανόνα ή κατά παρέκκλιση, νέας οικοδομής στη θέση παλαιάς, η οποία κατεστράφη από σεισμό, α) η νέα οικοδομή, συμπεριλαμβανομένων κυρίων και βοηθητικών χώρων, πρέπει να έχει συνολικά την ίδια έκταση και τον ίδιο όγκο με την προηγούμενη, και β) αφετηρία μετρήσεως του μέγιστου ύψους της οικοδομής είναι το διαμορφωμένο έδαφος που περιέβαλλε την παλαιά οικοδομή, μετρούμενο σε κάθετη όψη, με την προϋπόθεση ότι δεν αφίσταται πέραν του ενός μέτρου από το φυσικό έδαφος. Τούτο δε προς προστασία της παραδοσιακής φυσιογνωμίας του οικισμού και διατήρηση των όγκων και της κλίμακας των οικιών και του φυσικού αναγλύφου του εδάφους, αλλά και την αποτροπή της κατεδάφισης παλαιών παραδοσιακών οικιών προς ανέγερση νέων, με σκοπό την μεγαλύτερη εκμετάλλευση του ακινήτου.

7.8 Διεθνής Νομολογία

Στο σημείο αυτό παρατίθενται ορισμένες αποφάσεις ανώτατων Δικαστηρίων τριών ευρωπαϊκών χωρών (Ισπανία, Λουξεμβούργο, Βέλγιο), οι οποίες έχουν διατυπώσει σκέψεις και κρίσεις αναφορικά με την προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τόσο υπό το πρίσμα της εσωτερικής νομοθεσίας του κάθε Κράτους, όσο και υπό το πρίσμα της Σύμβασης της Γρανάδας, η οποία, άλλωστε αποτελεί ήδη και εσωτερικό δίκαιο των ως άνω Κρατών, κατόπιν της ενσωμάτωσής της από καθένα από αυτά. Η συνοπτική παράθεση των ως άνω δικαστικών αποφάσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς παρέχει γενικές μεν αλλά ιδιαίτερα χρήσιμες πληροφορίες για το ισχύον σε κάθε Κράτος ειδικότερο νομοθετικό πλαίσιο προστασίας των μνημείων πολιτιστικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος και την εφαρμογή αυτού σε κάθε ειδικότερη περίπτωση.

1. Η από 26 Οκτωβρίου 2006 απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου της Ισπανίας (Supreme Court of Spain)

Το δίκαιο πολεοδομικού σχεδιασμού της Βαλέντσια Ισπανίας (LRAU- Νόμος 6/1994) περιλαμβάνει, μεταξύ των κατευθυντήριων γραμμών του, και διατάξεις για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, του περιβάλλοντος και του τοπίου. Σύμφωνα με σχετική διάταξη του ως άνω νόμου, τα κτίρια που βρίσκονται δίπλα σε κτίρια ιστορικού ή αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, πρέπει να εναρμονίζονται με αυτά, καθώς και με την ευρύτερη περιοχή.

Ο συγκεκριμένος νόμος θέτει το βασικό πλαίσιο, εντός του οποίου μπορούν να αναπτύσσονται οι ζώνες χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και ειδικά για τις

περιοχές ιστορικού ενδιαφέροντος εισάγει ορισμένους περαιτέρω περιορισμούς. Στις περιοχές αυτές η επέκταση ή αντικατάσταση των κτιρίων απαγορεύεται ρητώς, ενώ οποιαδήποτε μετατροπή ή αναδόμηση πραγματοποιείται, πρέπει να συνάδει με τον χαρακτήρα της περιοχής. Ο νόμος LRAU περιλαμβάνει επίσης προβλέψεις για την εκπόνηση ειδικών σχεδίων που συμπληρώνουν ή τροποποιούν τον γενικό χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό. Ειδικότερα προβλέπει την λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για την προστασία κτιρίων με πολιτιστική ή αρχιτεκτονική αξία.

Το Ανώτατο Δικαστήριο της Ισπανίας στην από 26.10.2006 απόφασή του υπογράμμισε την ιδιαίτερη σημασία της νομοθεσίας περί τοπικών πολεοδομικών ζωνών και εκπόνησης σχετικών καταλόγων ανά περιοχή. Πλεόν συγκεκριμένως, τα πραγματικά περιστατικά της εν λόγω υπόθεσης που ήρθεν ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου είναι τα εξής: Το Συμβούλιο του Badajoz ενέκρινε την επέκταση κτιρίου στην περιοχή Alcazaba – περιοχή μνημείο πολιτιστικής κληρονομιάς (bien de interés cultural – σύμφωνα με την αντίστοιχη ισπανική ορολογία). Η εν λόγω περιοχή αποτελούσε ειδική ζώνη πολεοδομικής προστασίας και υπήγετο σε ειδικό καθεστώς (zoning law), το οποίο επέβαλε την εκπόνηση ειδικού καταλόγου των υπό προστασία ακινήτων με σκοπό την προστασία της εν λόγω περιοχής – μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς (bien de interés cultural). Ο εν λόγω κατάλογος ταξινομούσε επί της ουσίας όλα τα υφιστάμενα στην περιοχή κτίρια σε επιμέρους «κατηγορίες προστασίας».

Το ζήτημα που ετέθη ήταν ότι ορισμένα από τα υπαγόμενα στον εν λόγω καθεστώς ειδικότερης προστασίας κτίρια επηρεάζονταν από την εκπονηθείσα επέκταση του κτιρίου που το Συμβούλιο του Badajoz είχε εγκρίνει.

Επί των διατυπωθεισών επί του ζητήματος αυτού αντιρρήσεων, το Συμβούλιο του Badajoz έκρινε ότι, έχοντας ακολουθήσει την οικεία νομοθεσία περί προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και έχοντας λάβει την σύμφωνη γνώμη της Επιτροπής Ακινήτων Ιστορικής Κληρονομιάς του Badajoz (Comision de Bienes Inmuebles del Patrimonio Historico de Badajoz), ορθώς επέτρεψε την επίμαχη επέκταση του κτιρίου στην εν λόγω περιοχή, θεωρώντας ότι οι ειδικές προστατευτικές διατάξεις που προβλέπονταν για τα περιλαμβανόμενα στους ειδικούς καταλόγους κτίρια της εν λόγω περιοχής δεν ήταν υποχρεωτικό να ακολουθηθούν.

Το Ανώτατο Δικαστήριο στην μείζονα σκέψη του, διατύπωσε την άποψη ότι, ακόμη και αν το Τοπικό Συμβούλιο του Badajoz ακολούθησε τις γενικές περί προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς διατάξεις και έλαβε την σύμφωνη γνώμη της οικείας Επιτροπής, δεν θα έπρεπε σε καμία περίπτωση να αγνοήσει την ειδικότερη νομοθεσία περί χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού και ειδικών ζωνών πολεοδόμησης. Για τον λόγο αυτό διέταξε το Συμβούλιο να αποκαταστήσει όλα τα στοιχεία πολιτιστικής κληρονομιάς που επηρεάστηκαν από τις εκπονηθείσες εργασίες, επαναφέροντάς τα στην αρχική τους κατάσταση.

Σύντομος σχολιασμός: Η ιδιαίτερη νομική αξία της ως άνω απόφασης συνίσταται κυρίως στην διαπίστωση ότι η προστασία της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η οποία, ως φαίνεται αποτελεί και πρέπει να αποτελεί μείζονα επιδίωξη όλων των Κρατών, επιτυγχάνεται μέσω ενός πλέγματος διατάξεων και του συνδυασμού αυτών, οι οποίες πρέπει να ακολουθούνται συνολικά, με σκοπό την μέγιστη προάσπιση και προστασία των υφιστάμενων μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς.

2. Η από 14 Νοεμβρίου 2013 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου (Cour Administrative) του Λουξεμβούργου

Το ως άνω Δικαστήριο κλήθηκε να δικάσει έφεση του Κράτους του Λουξεμβούργου κατά σχετικής απόφασης του Διοικητικού Πρωτοδικείου. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης που ήρθη ενώπιον του ως άνω Δικαστηρίου είναι συνοπτικά τα κάτωθι:

Με σχετική απόφαση της Κυβέρνησης του Λουξεμβούργου, ακίνητα ευρισκόμενα στην περιοχή Diekirch (οικία και αχυρώνας), κηρύχθηκαν εθνικά μνημεία, λόγω του ιστορικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος που παρουσίαζαν, αντιμετωπιζόμενα ως ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο.

Ο ιδιοκτήτης των ακινήτων αυτών, αμφισβητώντας το αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον του αχυρώνα και συνακόλουθα την κρίση του Κράτους ότι τα ακίνητα ιδιοκτησίας του αποτελούν ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο, προσέφυγε ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου αιτούμενος την ακύρωση της εν λόγω απόφασης της Κυβέρνησης. Το Διοικητικό Πρωτοδικείο έκανε δεκτή την προσφυγή του, δεχόμενο ότι το Κράτος δεν κατάφερε να αποδείξει ότι τα δύο κτίρια κατασκευάσθηκαν κατά την ίδια χρονική στιγμή και ότι δεν εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό και κατά συνέπεια δεν δύνανται να χαρακτηριστούν ως ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο χρήζον της προστασίας της οικείας νομοθεσίας. Ως εκ τούτου ακύρωσε την απόφαση της Κυβέρνησης περί κήρυξης των εν λόγω κτιρίων ως μνημείων ιστορικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος.

Το Κράτος, κάνοντας επίκληση των διατάξεων της Σύμβασης της Γρανάδας και των προβλέψεων αυτής περί «*αρχιτεκτονικών συνόλων*» άσκησε έφεση κατά της ως άνω απόφασης του Διοικητικού Πρωτοδικείου ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου, ισχυριζόμενο ότι ως αρχιτεκτονικό σύνολο νοείται κάθε «*ομογενές σύνολο αστικών ή αγροτικών ακινήτων που ξεχωρίζουν από το ιστορικό, αρχαιολογικό, επιστημονικό, τεχνικό και κοινωνικό τους ενδιαφέρον και είναι επαρκώς αρμονικά, ώστε να αποτελέσουν το αντικείμενο τοπογραφικής οριοθέτησης*». Το Εφετείο έκανε δεκτή την εν λόγω έφεση, επικυρώνοντας των χαρακτηρισμό των κτιρίων (οικία και αχυρώνας), ως μνημείων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς. Οι βασικές του σκέψεις συνοψίζονται στα κάτωθι:

Ανεξαρτήτως της ύπαρξης του μικρού δρόμου που χώριζε τα δύο κτίρια ή της τυχόν διαφοροποίησης στον χρόνο κατασκευής τους και στην χρήση τους, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι, δεδομένου του αδιαμφισβήτητου αρχαίζοντος χαρακτήρα αμφοτέρων των ακινήτων, αυτό που έχει βασική σημασία είναι ότι αυτά τα δύο κτίρια συνθέτουν ένα ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο, σύμφωνα με την Σύμβαση της Γρανάδας, υπό την έννοια ότι πρόκειται για δύο κατασκευές που εξυπηρετούν αγροτικό σκοπό, αν και εντάσσονται στον αστικό ιστό και ότι λόγω του ιστορικού και αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζουν δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο τοπογραφικής οριοθέτησης. Έκρινε, επομένως, το Διοικητικό Εφετείο ότι τα εν λόγω ακίνητα για λόγους που συναρτώνται με το ιστορικό, αρχαιολογικό, επιστημονικό, τεχνικό και κοινωνικό τους ενδιαφέρον πληρούν τις τασσόμενες από την Σύμβαση της Γρανάδας προϋποθέσεις ώστε να τύχουν προστασίας ως αρχιτεκτονικό σύνολο.

Σύντομος Σχολιασμός: Η εν λόγω απόφαση του Διοικητικού Εφετείου του Λουξεμβούργου παρουσιάζει ιδιαίτερο νομικό ενδιαφέρον υπό την έννοια καταρχήν ότι το δικάσαν Δικαστήριο προβαίνει σε εφαρμογή της Σύμβασης της Γρανάδας, η οποία αποτελεί εσωτερικό δίκαιο του Λουξεμβούργου κατόπιν της κύρωσής της με νόμο. Επιπρόσθετα, ιδιαίτερη νομική αξία παρουσιάζουν ο ορισμός του αρχιτεκτονικού συνόλου με βάση την Σύμβαση της Γρανάδας και τα επιμέρους κριτήρια που τίθενται τόσο από την απόφαση όσο και από τους διαδίκους για τον χαρακτηρισμό ομάδας κτιρίων ως «αρχιτεκτονικού συνόλου»

3. Η από 02 Φεβρουαρίου 2011 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας των Βρυξελλών με αριθμό 210.958

Με την υπ' αριθμ. 210.958 απόφαση της 02/02/2011, το Συμβούλιο της Επικρατείας των Βρυξελλών, απέρριψε τα ένδικα βοηθήματα που είχαν ασκηθεί κατά του από 09/11/2006 διατάγματος της τοπικής Κυβέρνησης των Βρυξελλών, δυνάμει του οποίου η τελευταία κήρυξε ως μνημεία και τα επίπλα και αντικείμενα του Παλατιού Stoclet στην περιοχή Woluwe- Saint- Pierre, το οποίο (παλάτι) είχε ήδη κηρυχθεί ως μνημείο, καθώς και κατά του από 13/10/2005 διατάγματος της Κυβέρνησης που εκκίνησε την εν λόγω διαδικασία.

Η ως άνω απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε ότι το άρθρο 206 του Πολεοδομικού και Χωροταξικού Κώδικα των Βρυξελλών επιτρέπει την κήρυξη ως μνημείων των επίπλων και των αντικειμένων, τα οποία από την φύση και την αποστολή τους, είναι τόσο συνδεδεμένα με το ίδιο το μνημείο, ώστε τελικώς συνεισφέρουν σημαντικά και επαυξάνουν την καλλιτεχνική του αξία. Στις περιπτώσεις, λοιπόν, αυτές η περί μνημείων προστασία πρέπει να επεκταθεί και στα αντικείμενα, παρά το γεγονός ότι αυτά δεν αποτελούν «ακίνητα», σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Αστικό Κώδικα.

Περαιτέρω, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο αναγνώρισε την εξουσία της τοπικής Κυβέρνησης να νομοθετεί σε σχέση με την προστασία της κινητής κληρονομιάς, σύμφωνα και με την υφιστάμενη νομολογία του Συνταγματικού Δικαστηρίου (απόφαση 25/2010 της 17 Μαρτίου 2010). Τέλος, το Συμβούλιο της Επικρατείας, απέρριψε τις αιτιάσεις των αιτούντων, ότι δήθεν η κήρυξη των κινητών ως μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς παραβιάζει τις διατάξεις περί προστασία της ιδιοκτησίας, με την αιτιολογία ότι η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί υπέρτατο αγαθό.

Σύντομος σχολιασμός: Με την ως άνω απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού των Βρυξελλών, εισάγεται μία σημαντική καινοτομία στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, υπό την έννοια ότι αυτή, υπό προϋποθέσεις, δύναται να επεκταθεί και σε κινητά πράγματα, τα οποία βάσει της φύσης και της αποστολής τους χρήζουν προστασίας, καθώς επαυξάνουν την ίδια την καλλιτεχνική και ιστορική αξία του μνημείου εντός του οπίου ευρίσκονται.

8. Δυνατότητες εξέλιξης του ελληνικού πλαισίου προστασίας της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η πολυνομία που διέπει το ελληνικό δίκαιο και σε ορισμένες περιπτώσεις η έκδοση αντιφατικών μεταξύ τους νομοθετικών διατάξεων, όσον αφορά το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, έχουν δημιουργήσει και δημιουργούν πολλά προβλήματα σε συνάρτηση με την πολυνομία που επίσης διέπει τα συναφή και αλληλένδετα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος και του πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού. Λαμβάνοντας υπ' όψιν όλα τα παραπάνω δεδομένα, καθίσταται σαφές ότι είναι περισσότερο από επιτακτική η ανάγκη για τη δημιουργία ενός ενιαίου νομοθετικού πλαισίου. Το εν λόγω πλαίσιο θα πρέπει αφενός να είναι προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα και στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, αφετέρου να είναι εκσυγχρονισμένο με βάση τις ευρωπαϊκές και διεθνείς επιταγές.

Σε κάθε περίπτωση δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί η προσπάθεια που έγινε προς αυτή την κατεύθυνση με την ψήφιση του Ν. 3028/2002 (ΦΕΚ Α' 153) «Περί προστασίας των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς», το οποίο αποτέλεσε το πρώτο ολοκληρωμένο νομοθέτημα με το οποίο, μεταξύ άλλων, επιτεύχθηκαν η διεύρυνση της έννοιας της πολιτιστικής κληρονομιάς, η ισότιμη αντιμετώπιση των αρχαίων και νέων μνημείων, η κοινωνική διάσταση της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και η ένταξη των μνημείων στο χώρο μέσω της διαμόρφωσης ενός ολοκληρωμένου πλαισίου προστασίας και ανάδειξης των πολιτιστικών αγαθών σε χωρικό επίπεδο.

Παρόλα αυτά, οι διατάξεις του Ν. 3028/2002 και των λοιπών υφιστάμενων νομοθετημάτων, όπως ο Ν. 2039/1992 κύρωσης της Σύμβασης της Γρανάδας, δεν

επαρκούν για να απαντήσουν στους προβληματισμούς που τίθενται στο παρόν κείμενο ούτε να επιλύσουν τα ζητήματα που ανακύπτουν σε πρακτικό επίπεδο κατά το σχεδιασμό και υλοποίηση μεγάλων έργων. Προκειμένου ν' απαντηθεί και πάντοτε κατά προσέγγιση το ερώτημα της «σύγκρουσης» που ανακύπτει σε σχέση με την διαχείριση ενός αρχιτεκτονικού μνημείου στο πλαίσιο υλοποίησης ενός μεγάλου έργου και της εν γένει ένταξής του στο χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό αλλά και σε γενικότερο πλαίσιο να επιτευχθεί η «χωρίς εκπτώσεις» προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θα πρέπει να επανεξεταστεί ο τρόπος της γενικότερης αντιμετώπισης του ζητήματος και όχι μόνο από νομοθετική σκοπιά.

Αρχικά, θα πρέπει να υπάρχει μια συστηματική, ολοκληρωμένη και ουσιαστική διαβούλευση με το κοινό, ειδικότερα δε των άμεσα ενδιαφερόμενων (π.χ. των κατοίκων της περιοχής στην οποία προβλέπεται να υλοποιηθεί το έργο, του εκάστοτε φορέα διαχείρισης των μνημείων) καθιστώντας τους κοινωνούς των σχεδίων. Η διαβούλευση αυτή θα πρέπει να έχει ως στόχο την κατ' αρχήν ευαισθητοποίηση όλων των εμπλεκόμενων, την επαρκή παροχή πληροφοριών του συνόλου των επιμέρους ζητημάτων καθώς επίσης και τη δυνατότητα εξεύρεσης των βέλτιστων λύσεων συγκερασμού της προστασίας με την ανάπτυξη της περιοχής. Σε αντίθεση με την εφαρμοζόμενη πρακτική διαβούλευσης, η οποία αντιμετωπίζεται ως μια υποχρεωτική διαδικασία που δεν επιζητά την ουσία αλλά την τήρηση των τυπικών προϋποθέσεων που θέτει ο νόμος, η λειτουργία ενός ουσιαστικού πλαισίου διαβούλευσης, σε συνδυασμό με τη ύπαρξη και λειτουργία μιας συνεπούς και άρτια καταρτισμένης Διοίκησης, θα συνέτεινε στη σύγκλιση απόψεων και την αποφυγή μελλοντικών καθυστερήσεων λόγω προσφυγών.

Σε νομοθετικό επίπεδο, θα πρέπει να υλοποιούνται οι κατάλληλες, κάθε φορά, προπαρασκευαστικές ενέργειες προκειμένου να ενσωματωθεί επιτυχώς ένα διεθνές ή ευρωπαϊκό νομικό κείμενο στην ελληνική έννομη τάξη, προσαρμοζόμενο στα ελληνικά δεδομένα, ώστε να οδηγεί σε ένα πλήρες, σαφές, κατανοητό και υλοποιήσιμο νομοθέτημα.

Περαιτέρω, στο πλαίσιο εφαρμογής ενός επαρκούς νομοθετικού πλαισίου θα πρέπει να ενισχυθεί η διεθνής συνεργασία και η ανταλλαγή απόψεων και τεχνογνωσίας, με χώρες που αντιμετώπισαν αποτελεσματικά τέτοιου είδους προβληματισμούς (best practices). Επίσης, θα μπορούσε να ενισχυθεί η κατάρτιση του υπάρχοντος διοικητικού και τεχνικού προσωπικού της Διοίκησης, των ενδιαφερόμενων φορέων και γενικότερα των εμπλεκόμενων μερών.

Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, τις αποτελεσματικές λύσεις θα επιφέρει ένα ισχυρό, σαφές και επαρκές νομοθετικό πλαίσιο που θα καλύπτει όσο το δυνατόν περισσότερες περιπτώσεις και δεν θα είναι δύσκολο να ερμηνευθεί και να εφαρμοσθεί από τους διοικητικούς φορείς και από τις δικαστικές αρχές, και έτσι θα αποφευχθεί η έκδοση

αντιφατικών αποφάσεων, αλλά και η ύπαρξη αντικρουόμενων διοικητικών αποφάσεων, εγκυκλίων και ενεργειών. Σε κάθε περίπτωση, μείζονος σημασίας αναδεικνύεται και η ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου με την επιβολή κυρώσεων, σε περίπτωση μη εφαρμογής ή πλημμελούς εφαρμογής του, καθώς και ακολούθως η εφαρμογή των κυρώσεων αυτών, προβλέψεις που άλλωστε απουσιάζουν και από τα διεθνή νομοθετήματα.

9. Συμπεράσματα - Επίλογος

Μια συνολική θεώρηση των ανωτέρω αναδεικνύει τα ζητήματα: **1.** Της σημασίας της προστασίας των αρχιτεκτονικών μνημείων για τη διατήρηση της «μνήμης» και της ιστορικής κληρονομιάς της χώρας, **2.** Της ταυτόχρονης σημασίας του σχεδιασμού και της υλοποίησης μεγάλων έργων και υποδομών στη χώρα, ειδικότερα ενόψει της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας, **3.** Της ανάγκης υιοθέτησης νομοθετημάτων σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές επιταγές και την αρχή της ενσωμάτωσης παράλληλα με την «κατάργηση της ελληνικής πολυνομίας», **4.** Της εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας όσον αφορά την προστασία του περιβάλλοντος, με τα σύγχρονα εργαλεία της διαβούλευσης και της συμμετοχής των πολιτών (public hearing) στην διαδικασία υλοποίησης σχεδίων και προγραμμάτων.

Όσον αφορά τους προβληματισμούς που τίθενται στο παρόν, τα προαναφερθέντα ζητήματα θα λειτουργήσουν συνδυαστικά προς την κατεύθυνση της αποτελεσματικότερης προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος με παράλληλη δημιουργία σύγχρονων έργων και υποδομών τα οποία με τη σειρά τους σφραγίζουν τη σύγχρονη ιστορία της χώρας και αφήνουν το αποτύπωμά τους στις μελλοντικές γενιές.

Η ανάλυση του διεθνούς δικαίου στο συγκεκριμένο ζήτημα αναδεικνύει την σκέψη ότι κάποια από τα σύγχρονα έργα αποτελούν με τη σειρά τους τα προστατευόμενα πολιτιστικά αγαθά του μέλλοντος .

Ωστόσο, η υλοποίηση αυτού του πλαισίου, θα επιτευχθεί αρχικά μέσω ριζικών αλλαγών που θα επέλθουν στο μέλλον όσον αφορά την παιδεία στα ζητήματα της προστασίας του (πολιτιστικού) περιβάλλοντος, λειτουργία που απουσιάζει από την σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Η παιδεία και η γνώση για τα συγκεκριμένα ζητήματα θα οξύνει την κρίση του «κοινού» όσον αφορά τα ανακλύποντα ζητήματα και θα αποδώσει ορθές και ισορροπημένες κρίσεις όσον αφορά την παράλληλη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την υλοποίηση έργων βιώσιμης ανάπτυξης.

[1] Ν. 1650/86, 160 Α/1610-1986, άρθρο 2&1.

[2] Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Ντόρα Ν.

Κόνσολα, εκδ, Σάκκουλα.

[3] Αρ. 1 παρ. 1 ν. 2039/1992.

[4] Αρ. 1 παρ. 2 ν. 2039/1992.

[5] <http://www.law-archaeology.gr/Index.asp?C=12> – ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΙΚΑΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ.

[6] Αρ. 1 παρ. 3 ν. 2039/1992 Ο ορισμός τοπίο έχει παρερμηνευθεί στην Ελλάδα ενώ στην ελληνική νομοθεσία εισήχθη με το αρ. 2 παρ. 16 ν. 1650/1986: «16. Τοπίο: κάθε δυναμικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνθέτουν μια οπτική εμπειρία».

[7] Το δίκαιο της βιωσίμου αναπτύξεως, Μιχαήλ Δεκλερής, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2000.

[8] Βλ. και «αρχή της σφαιρικής προστασίας».

[9] Ο όρος «προστασία» στο διεθνές δίκαιο αναφέρεται όχι μόνο στη διαφύλαξη και τον σεβασμό αλλά και κυρίως τον προσδιορισμό, την προστασία, τη συντήρηση και τη μεταβίβαση στη μελλοντικές γενιές των αγαθών της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Η διεθνής προοπτική αναφέρεται στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών που προέρχεται από τους διεθνείς οργανισμούς βάσει διεθνών κανόνων, βλ. πρώην άρθρο 6 της ΣΕΚ.

[10] Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτύπωσης των ανωτέρω αρχών αποτελούν, σύμφωνα με το Πρακτικό Επεξεργασίας ΣΤΕ υπ' αριθμ. 37/1991, οι προέχοντες και θεμελιώδεις στόχοι και κατευθύνσεις του ρυθμιστικού σχεδίου της Αθήνας που είναι η ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της Αθήνας, η προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και η ποιοτική αναβάθμιση των ήδη υποβαθμισμένων περιοχών της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας (περιοχών εντός και εκτός σχεδίου). Συνεπώς, οι επί μέρους στόχοι και κατευθύνσεις του Ρ.Σ.Α., οι οποίοι ορίζονται στην παρ. 3 του αρ. 3 αυτού, και μάλιστα η οικονομική ανασυγκρότηση της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας, όπως περιγράφεται στο εδ. δ' της παρ. 3 του άρθρου 3 είναι υποτεταγμένοι στους θεμελιώδεις σκοπούς του Ρ.Σ.Α., όπως αναπτύσσονται στην παρ. 1 του άρθρου 3 αυτού».

[11] Έννοια στην οποία βασίστηκε η Διακήρυξη του Άμστερνταμ.

[12] Η εξέλιξη της αντίληψης της «Διατήρησης» από τον Χάρτη των Αθηνών του 1931

στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου του 2000, Εισήγηση Γιάννη Ζερβού, 11ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αρχιτεκτόνων, 2011.

[13] ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ Άρθρο 191 (πρώην άρθρο 174 της ΣΕΚ) 1. Η πολιτική της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος συμβάλλει στην επιδίωξη των ακόλουθων στόχων.....2. Η πολιτική της Ένωσης στον τομέα του περιβάλλοντος αποβλέπει σε υψηλό επίπεδο προστασίας και λαμβάνει υπόψη την ποικιλομορφία των καταστάσεων στις διάφορες περιοχές της Ένωσης. Στηρίζεται στις αρχές της προφύλαξης και της προληπτικής δράσης, της επανόρθωσης των καταστροφών του περιβάλλοντος, κατά προτεραιότητα στην πηγή, καθώς και στην αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει". Στο πλαίσιο αυτό, τα μέτρα εναρμόνισης που ανταποκρίνονται σε ανάγκες προστασίας του περιβάλλοντος περιλαμβάνουν, όπου ενδείκνυται, ρήτρα διασφάλισης που εξουσιοδοτεί τα κράτη μέλη να λαμβάνουν, για μη οικονομικούς περιβαλλοντικούς λόγους, προσωρινά μέτρα υποκείμενα σε διαδικασία ελέγχου της Ένωσης. 3. Κατά την εκπόνηση της πολιτικής της στον τομέα του περιβάλλοντος, η Ένωση λαμβάνει υπόψη:- τα διαθέσιμα επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα,- τις συνθήκες του περιβάλλοντος στις διάφορες περιοχές της Ένωσης,- τα πλεονεκτήματα και τις επιβαρύνσεις που μπορούν να προκύψουν από τη δράση ή την απουσία δράσης,- την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της Ένωσης στο σύνολό της και την ισόρροπη ανάπτυξη των περιοχών της. 4. Στο πλαίσιο των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους, η Ένωση και τα κράτη μέλη συνεργάζονται με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς. Ο τρόπος της συνεργασίας της Ένωσης μπορεί να αποτελεί αντικείμενο συμφωνιών μεταξύ της Ένωσης και των ενδιαφερομένων τρίτων μερών. Το προηγούμενο εδάφιο δεν θίγει την αρμοδιότητα των κρατών μελών να διαπραγματεύονται στα πλαίσια διεθνών οργανισμών και να συνάπτουν διεθνείς συμφωνίες.

[14] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32001L0042>

[15] Η εν λόγω διάταξη εισήχθη με τη Συνταγματική Αναθεώρηση 2001 και διευκόλυνε στην άρση διάφορων ερμηνευτικών ασαφειών της μέχρι τότε ισχύουσας νομοθεσίας.

[16] Η εν λόγω διάταξη εισήχθη με τη Συνταγματική Αναθεώρηση 2001 και διευκόλυνε στην άρση διάφορων ερμηνευτικών ασαφειών της μέχρι τότε ισχύουσας νομοθεσίας.

[17] Ερμηνευτική δήλωση: Το άρθρο 28 του Συντάγματος «1. Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας. 2. ...3....». αποτελεί θεμέλιο για τη συμμετοχή της Χώρας στις

διαδικασίες της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

[18] Περιοχές ή και οικισμοί που αποτέλεσαν χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, καθώς και περιοχές με ενδείξεις ύπαρξης μνημείων ή σύνθετων έργων του

[http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/grafeio_politismou/nomothesia/diethneis-symvaseis/%D3%FD%EC%E2%E1%F3%E7%20%C3%F1%E1%ED%DC%E4%E1%F2%20\(1985\)](http://portal.tee.gr/portal/page/portal/SCIENTIFIC_WORK/grafeio_politismou/nomothesia/diethneis-symvaseis/%D3%FD%EC%E2%E1%F3%E7%20%C3%F1%E1%ED%DC%E4%E1%F2%20(1985))

[19] 2. Οι μελετητές μηχανικοί ευθύνονται για την εκπόνηση όλων των επί μέρους μελετών σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις. Για τις άδειες δόμησης που αφορούν κτίρια σε παραδοσιακό οικισμό, παραδοσιακό ή ιστορικό τμήμα πόλης, οικιστικό σύνολο που έχει χαρακτηριστεί ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, καθώς και κηρυγμένα διατηρητέα κτίρια ή νεότερα μνημεία οι αρχιτεκτονικές μελέτες εκπονούνται και υπογράφονται αποκλειστικά από αρχιτέκτονες μηχανικούς και οι στατικές μελέτες από τους αρμόδιους πολιτικούς μηχανικούς.

[20] Άρθρο 6 παρ. 11. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει Μνημεία, Αρχιτεκτονικά σύνολα, Τόπους και Τοπία ως αναλύονται στο άρθρο 1 του ν. 2039/1992 (Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης, Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985) και στο άρθρο 1 του ν. 1126/1981 (Σύμβαση της UNESCO για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, Παρίσι 1972).

[21] <http://www.ypeka.gr/?tabid=382>

[22] Προστασία Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Ν. 3028/2002), Παναγιώτης Σκουρής, Ελένη Τροβά, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., 2003

[23] Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της Ύδρας, Ελένη Μαΐστρου, αρχιτέκτων, αναπληρώτρια καθηγήτρια Ε.Μ.Π., Η εξέλιξη της ιδεολογίας

<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=5>

[24] Άρθρο 3: Το δικαίωμα στην ανάπτυξη πρέπει να ασκείται έτσι ώστε να ικανοποιεί κατά δίκαιο τρόπο τις αναπτυξιακές και περιβαλλοντικές ανάγκες της παρούσης και των μελλουσών γενεών (ορισμός).

[25] Σύμφωνα με το αρ. 2 β) ως "εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων" νοείται η

εκπόνηση περιβαλλοντικής μελέτης, η διεξαγωγή διαβουλεύσεων, η συνεκτίμηση της περιβαλλοντικής μελέτης και των αποτελεσμάτων των διαβουλεύσεων κατά τη λήψη αποφάσεων καθώς και η παροχή πληροφοριών σχετικά με την απόφαση, σύμφωνα με τα άρθρα 4 έως 9.

[26] Σύμφωνα με το αρ. 2 γ) ως "περιβαλλοντική μελέτη" νοείται το τμήμα του συνόλου των εγγράφων του σχεδίου ή προγράμματος, το οποίο περιέχει τις πληροφορίες που απαιτούνται βάσει του άρθρου 5 και του παραρτήματος Ι.

[27] Στο αγγλικό κείμενο «public hearing».

[28] http://www.adjustice.gr/webcenter/faces/wcnav_externalId/search-caselaws?_adf.ctrl-state=6vqxn36vn_4&_afLoop=3810653700015315#!

[29] Προστασία αρχιτεκτονικής και φυσικής κληρονομιάς: Η περίπτωση της Ύδρας, Ελένη Μαΐστρου, αρχιτέκτων, αναπληρώτρια καθηγήτρια Ε.Μ.Π., Η εξέλιξη της ιδεολογίας

<http://www.monumenta.org/article.php?IssueID=2&lang=gr&CategoryID=3&ArticleID=5>